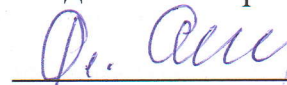

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА імені В. М. Корецького

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Інституту держави і права
імені В.М. Корецького НАН України
академік НАПрН України

О.В. Скрипнюк
«16» червня 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Право Європейського Союзу:

сучасні проблеми теорії та практики»

підготовки здобувачів вищої освіти
на третьому (освітньо-науковому) рівні
на здобуття ступеня: доктор філософії (PhD)
галузь знань: 29 Міжнародні відносини
спеціальність: 293 Міжнародне право

Розглянуто та затверджено
на засіданні Вченої ради Інституту
«15» червня 2023 року
протокол № 6

Розробник:

Фалалеева Л. Г., старший науковий співробітник відділу міжнародного права та порівняльного правознавства, доктор юридичних наук, доцент

Затверджено на засіданні відділу міжнародного права та порівняльного правознавства « 8 » червня 2023 року, протокол №5.

Завідувач відділу

Н. М. Оніщенко

1. Загальна інформація про навчальну дисципліну:

Повна офіційна назва наукової установи	Інститут держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України
Повна назва навчальної дисципліни	Право Європейського Союзу: сучасні проблеми теорії та практики
Повна назва відповідального структурного підрозділу	Відділ міжнародного права та порівняльного правознавства
Викладачі	Фалалєєва Л. Г., доктор юридичних наук, доцент; Денисов В. Н., доктор юридичних наук, професор; Стрілець Б. В., кандидат юридичних наук, доцент.
Рівень вищої освіти	НРК України – 8 рівень, FQ-EHEA – третій цикл, EQF-LLL – 8 рівень
Форма навчання	Денна/заочна
Передумови для вивчення дисципліни	Наявність освітнього ступеня магістр (ОКР – спеціаліст)
Рік та семестр вивчення навчальної дисципліни	Другий рік підготовки, 3-й – 4-й семестри
Мова викладання, навчання, оцінювання	Українська/англійська
Місце навчальної дисципліни в освітньо-науковій програмі	Обов'язковий компонент освітньо-наукової програми, цикл – професійна підготовка
Обсяг навчальної дисципліни	6 кредитів ЄКТС/180 год., у т. ч.: аудиторних занять 60 год., з них: лекції – 32 год., семінарські заняття – 28 год., самостійна робота – 120 год.
Форма поточного та підсумкового контролю	Підсумковий контроль – іспит
Інструменти, обладнання та програмне забезпечення	Підручники, навчальні посібники, монографії, статті у наукових фахових виданнях, інтернет-ресурси, акти ЄС та рішення Суду ЄС
Електронна адреса відділу/ номер телефону	interlaw.kisl@gmail.com +380 44 278 75 33

2. Мета навчальної дисципліни:

за системного підходу до забезпечення інтеграції та систематизації на новому освітньо-науковому рівні раніше здобутих аспірантами знань з міжнародного права, права Європейського Союзу, порівняльного правознавства, теорії та історії держави і права, конституційного права України, правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності, полягає у поглибленому опануванні ними основними сучасними підходами до розуміння сутності феномена права Європейського Союзу як інтеграційного права, судової практики його застосування, а також різних доктринальних поглядів, знаннями про особливості становлення та тенденції розвитку права Європейського Союзу, про формування правового механізму взаємодії Європейського Союзу з Радою Європи у сфері захисту прав людини, про екстратериторіальну дію / застосування права Європейського Союзу (extraterritorial application of the EU law), екстратериторіальну юриспруденцію Суду Європейського Союзу, стан виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом 2014 р., стан впровадження реформ за визначеними Європейським Союзом щодо України напрямками з огляду на набуття нею в умовах особливого правового режиму воєнного стану статусу країни-кандидата на вступ до інтеграційного об'єднання, його роль у повоєнному відновленні України, а також стан адаптації до права Європейського Союзу законодавства України і практики його застосування, виконання Копенгагенських та інших критеріїв набуття членства, відтворених в Угоді про асоціацію 2014 р. за предметом регулювання без чіткого посилання на них, однак від реалізації яких узалежнені євроінтеграційні перспективи України, набуття повноправного членства в Європейському Союзі. Таким чином, йдеться про інтегроване навчання (тематичний і діяльнісний підходи), ознайомлення з найбільш важливими та актуальними проблемами теоретичного та прикладного характеру для використання додатково здобутих компетентностей, знань, вмінь у подальшій самостійній науковій, аналітично-консультаційній, нормотворчій, викладацькій та іншій діяльності, при підготовці дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 29 Міжнародні відносини за спеціальністю 293 Міжнародне право.

3. Попередні вимоги для опанування навчальної дисципліни:

- 1) належне знання понятійно-категоріального апарату права Європейського Союзу (у т. ч. вміння інтерпретувати його), цінностей Європейського Союзу, судової практики застосування норм права Європейського Союзу, здобуте при опануванні навчальних дисциплін: «Право Європейського Союзу», «Інституційне право Європейського Союзу», «Матеріальне право Європейського Союзу», «Право внутрішнього ринку Європейського Союзу» та інших під час здобуття освіти на освітньо-кваліфікаційному рівні магістр чи спеціаліст;
- 2) знання базових положень теорії права, норм основних галузевих юридичних дисциплін, розуміння їх системного взаємозв'язку, місця норм права Європейського Союзу у вітчизняному праві, а також практики реалізації європейської інтеграції України;
- 3) володіння основними методами самостійного наукового дослідження у сфері права, аналізу джерел міжнародного права, права Європейського Союзу і національного права, уміння збирати, обробляти та узагальнювати матеріал, розуміння сутності норм міжнародного і національного права, норм права Європейського Союзу.

4. Анотація навчальної дисципліни:

Викладання цієї навчальної дисципліни для аспірантів спрямоване на розкриття особливостей: понятійно-категоріального апарату права ЄС, функціонування інституційно-правового механізму ЄС як наднаціонального інтеграційного об'єднання, практики Суду ЄС, а також різних доктринальних поглядів на важливі й складні проблемні питання діяльності ЄС, зокрема механізми конструювання європейської ідентичності, її концептуалізацію. Визначаються особливості підходів до розуміння сутності феномена правопорядку ЄС, характеризується

еволюція і гнучкість підходів до правового регулювання окремих сфер, узагальнюється судова практика. Аналізуються правові засади і стан узгодженості зовнішньої діяльності ЄС, його Спільної зовнішньої та безпекової політики, Спільної безпекової та оборонної політики, а також концепція екстратериторіальних зобов'язань, забезпечення дотримання базових принципів і спільних цінностей, координація між зовнішньою діяльністю ЄС і політикою розширення. Розкриваються положення Стратегії передвступу, яка встановлює політико-правові рамки для процесу вступу кожної країни-кандидата в ЄС, визначає процедури і пріоритети, а також інструменти, на яких базується процес вступу до наднаціонального інтеграційного об'єднання. Аналізується набуття Україною в умовах особливого правового режиму воєнного стану статусу країни-кандидата на вступ до ЄС, його роль у повоєнному відновленні України. Висвітлюються відмінності між копенгагенськими критеріями як умовами набуття членства в ЄС та критеріями конвергенції, тобто умовами приєднання до Європейського валютного союзу, що є важливим сегментом ЄС. Відповідно сформовано структуру змістових модулів, тематику лекційних та семінарських занять, питання для самостійного опрацювання.

5. Завдання (навчальні цілі) дисципліни:

- 1) формування в аспірантів на новому освітньо-науковому рівні знань щодо особливостей правового порядку ЄС, організаційно-правового механізму ЄС, функціонування внутрішнього ринку ЄС та Європейського валютного союзу, правових аспектів і пріоритетів зовнішньої діяльності інтеграційного об'єднання, а також кандидатський статус України, роль ЄС в її повоєнному відновленні;
- 2) розуміння аспірантами правових засад реалізації Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС, Спільної безпекової та оборонної політики ЄС, спільного і відмінного у діяльності Суду ЄС та Європейського суду з прав людини, відпрацювання навичок узагальнення судової практики з тих чи інших питань;
- 3) формування в аспірантів розуміння наявності взаємозв'язку між системами захисту прав людини, що функціонують у рамках ЄС і Ради Європи, забезпечення комплексного бачення становлення нового формату співробітництва у широкому загальноєвропейському контексті в умовах багаторівневої та багатовимірної європейської інтеграції.

6. Результати навчання за дисципліною:

Результати навчання за дисципліною визначаються на основі оцінки набутих аспірантами загальних та фахових компетентностей (ЗК та ФК), знань, вмінь, здатності до комунікації, автономності (самостійної діяльності), інноваційності, безперервного саморозвитку, самовдосконалення та відповідальності:

Код	Результат навчання (1 - знати; 2 - вміти; 3 - комунікація; 4 - автономність та відповідальність)	Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумковій оцінці з навчальної дисципліни
1.1.	<u>Знати:</u> змістове наповнення понять «екстратериторіальність» та «наднаціональність» у праві Європейського Союзу	Лекція, семінар, самостійна робота	Відповіді на питання під час лекцій та семінарів, модульне та підсумкове тестування, контрольні роботи, іспит	30 %
1.2.	<u>Знати:</u> види компетенції ЄС та основні тенденції, пов'язані з нею, у практичному вимірі	Лекція, семінар, самостійна робота	Відповіді на питання під час лекцій та семінарів, модульне та підсумкове тестування, контрольні роботи, іспит	

1.3.	<u>Знати:</u> основні положення актів ЄС щодо його зовнішньої діяльності, стан координації між зовнішньою діяльністю ЄС і політикою розширення	Лекція, семінар, самостійна робота	Відповіді на питання під час лекцій та семінарів, модульне та підсумкове тестування, контрольні роботи, іспит	
2.1.	<u>Вміти:</u> досліджувати та робити обґрунтовані висновки щодо змісту норм права ЄС, їх співвідношення з нормами національного права, надавати вмотивовані рекомендації щодо належного виконання договірних зобов'язань	Лекція, семінар, самостійна робота	Відповіді на питання під час лекцій та семінарів, модульне та підсумкове тестування, контрольні роботи, іспит	30 %
2.2.	<u>Вміти:</u> розробляти обґрунтовані та вмотивовані пропозиції щодо підготовки нових та внесення змін до чинних нормативно-правових актів, що стосуються реалізації європейської інтеграції України як кандидата на вступ до ЄС	Лекція, семінар, самостійна робота	Відповіді на питання під час лекцій та семінарів, модульне та підсумкове тестування, контрольні роботи, іспит	
2.3	<u>Вміти:</u> вільно користуватися сучасними інформаційними технологіями, оцінювати надійність джерел інформації, виокремлювати необхідну інформацію та обробляти її, аналізувати та оцінювати власні чи інших висловлювання, припущення, висновки, аргументи, гіпотези, переконання, а також розглядати проблеми з різних точок зору та порівнювати різні позиції і підходи під час їх вирішення	Лекція, семінар, самостійна робота	Відповіді на питання під час лекцій та семінарів, модульне та підсумкове тестування, контрольні роботи, іспит	
3.1	<u>Комунікація:</u> вільно володіти письмовою та усною державною мовою, коректно вживати відповідну правничу та іншу термінологію, визначати, обґрунтовувати і відстоювати власну правову позицію, компетентно висловлюватися з питань, що стосуються права ЄС	Лекція, семінар, самостійна робота	Відповіді на питання під час лекцій та семінарів, модульне та підсумкове тестування, контрольні роботи, іспит	25 %
3.2.	<u>Комунікація:</u> з додержанням вимог наукової етики, академічної доброчесності готувати наукові публікації, спілкуватися з колегами, загалом з науковою спільнотою, суспільством з питань, що стосуються європейської інтеграції України, її статусу країни-кандидата на вступ до ЄС, його роль у повоєнному відновленні України	Лекція, семінар, самостійна робота	Відповіді на питання під час лекцій та семінарів, модульне та підсумкове тестування, контрольні роботи, іспит	

ПРН-13. Дотримуватися основних норм, прийнятих науковою спільнотою, з урахуванням міжнародного досвіду спілкування; здійснювати особистісний вибір у морально-ціннісних ситуаціях, що виникають у професійній сфері діяльності	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
ПРН-14. Володіти методами діагностики рівня компетентності (навченості, вихованості, ціннісної позиції) студентів; методами й методиками моніторингу якості знань студентів для аналізу освітнього процесу, його корекції та зміни; вміти розробляти і викладати навчальні дисципліни у ЗВО, застосовувати сучасні освітні технології та методики	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
ПРН-15. Здатність до постійного самовдосконалення та саморозвитку	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

8. Форми оцінювання

Система оцінювання знань аспірантів з навчальної дисципліни включає поточний, модульний та підсумковий контроль.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекцій, семінарів. Модульний контроль проводиться з урахуванням даних поточного контролю за відповідний модуль і має на меті оцінку знань аспіранта після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля. Підсумковий контроль здійснюється за навчальною дисципліною у формі екзамену.

На початку вивчення навчальної дисципліни аспіранта повідомляють про наявність робочої навчальної програми, про кількість змістових модулів, зміст, форми проведення контролю та критерії оцінювання знань. Оцінці підлягають: рівень знань, умінь і навичок аспіранта, продемонстрований у відповідях на питання, тестах, у виступах; активність при обговоренні питань під час лекцій та на семінарах; результати виконання контрольних завдань тощо (максимальний бал – 60).

Аспірант, щодо якого з поважних причин, підтверджених документально, не було можливості здійснювати поточний контроль, має право на проведення щодо нього контролю у двотижневий термін після повернення аспіранта до навчання. Аспіранту, який при цьому не набрав прохідного мінімуму балів, з дозволу викладача, надається можливість для повторної оцінки засвоєного ним пройденого матеріалу для отримання необхідної кількості балів з поточного контролю шляхом виконання спеціальної контрольної роботи чи тестових завдань підвищеної складності, за виконання яких аспірантом може бути набрано до 40 балів. У випадку проведення поточного контролю комісією, складність тестових чи контрольних завдань може бути додатково підвищена і оцінюватися до 50 балів.

Аспірант не допускається до складання екзамену, якщо кількість балів, одержаних за змістові модулі (поточний контроль) упродовж семестру разом з максимально можливою кількістю балів, набраних на іспиті, в сумі не перевищуватиме 60 балів.

Підсумковий контроль у формі екзамену з навчальної дисципліни (максимум 100 балів) визначається з урахуванням балів, отриманих під час екзамену (максимальний бал – 40), та балів, отриманих за результатами поточного (модульного) контролю. У відомості обліку успішності з навчальної дисципліни проставляються зведені дані за 100-бальною шкалою, за національною шкалою («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно») та за шкалою ЄКТС (A, B, C, D, E, FX, F).

Таблиця відповідності шкали оцінювання

Оцінка за 100-бальною шкалою Інституту	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Пояснення
90 – 100	відмінно	A	Відмінно (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок). Аспірант повністю оволодів програмою навчальної дисципліни, вільно оперує категоріальним апаратом; дає послідовні, чіткі та логічно побудовані відповіді на основні та додаткові питання; демонструє обізнаність з усіма поняттями, фактами, термінами; аргументовано використовує їх, уміє застосовувати матеріал для винесення власних суджень.
82 – 89	добре	B	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками). Аспірант достатньо повно оволодів програмою навчальної дисципліни, проте у відповідях допускає несуттєві неточності; з незначними помилками демонструє розуміння основоположних теорій і фактів та вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між ними; вільно оперує понятійним апаратом з несуттєвими неточностями.
75 – 81		C	Добре (в цілому правильне виконання з певною кількістю суттєвих помилок). Аспірант в цілому оволодів програмою навчальної дисципліни, проте при викладенні деяких питань (усно чи письмово) не вистачає достатньої глибини аргументації при оцінці наукових фактів, процесів, явищ, подій; оперує понятійним апаратом, допускаючи окремі неточності.
67 – 74	задовільно	D	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків). Аспірант не в повному обсязі оволодів програмою навчальної дисципліни; матеріал викладає без глибокого осмислення, аналізу, порівняння та узагальнення. Фрагментарно, поверхнево (без аргументації та обґрунтування) викладає матеріал при усних або письмових відповідях.
60 – 66		E	Достатньо (виконання задовольняє мінімальним критеріям). Аспірант показує мінімально достатній рівень знань з дисципліни. У відповідях (усних чи письмових) допускає суттєві помилки та не може критично оцінити наукові факти, явища, події.
35 – 59	незадовільно	FX	Незадовільно (з можливістю повторного складання). Аспірант не володіє програмою навчальної дисципліни; дає неправильну або поверхневу відповідь, яка свідчить про неусвідомленість і нерозуміння поставленого завдання.
1 – 34		F	Незадовільно (з обов'язковим повторним курсом). Аспірант показує неприйнятний рівень володіння

			програмою навчальної дисципліни.
--	--	--	----------------------------------

Екзамен і залік вважається не зданими, якщо сумарна кількість балів з дисципліни **менша за 60 балів**.

Підсумкове оцінювання: екзамен

	ЗМ 1	ЗМ 2	Екзамен	Підсумкова оцінка
Максимум	30	30	40	100

9. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій, семінарів та самостійної роботи

№№	Назва теми	Кількість годин			
		Лекції	Семінари	Самостійна робота	Загальний обсяг годин
<u>Змістовий модуль 1.</u>					
Розвиток права ЄС та функціонування інституцій ЄС у теоретичному та практичному вимірах					
1.1.	Правові засади становлення та розвитку інтеграційних процесів у ЄС	2		8	10
1.2.	Джерела та сфера дії права Європейського Союзу	2	2	4	8
1.3.	Компетенція ЄС та механізми її реалізації		2	6	8
1.4.	Цінності ЄС та принципи права ЄС	2		6	8
1.5.	Практика прийняття правових актів ЄС: сучасні підходи	2	2	6	10
1.6.	Імплементация права ЄС у внутрішнє право держав-членів	2		8	10
1.7.	Інституційна система ЄС: правові засади, еволюційний розвиток	2		4	6
1.8.	Правове регулювання функціонування Європейської Ради та Ради ЄС	2	2	6	10
1.9.	Правовий статус Європейського Парламенту та Європейської Комісії		2	8	10
1.10	Європейська Рахункова Палата та Європейський Центральний Банк в інституційному механізмі ЄС		2	8	10

1.11	Становлення та розвиток судової системи ЄС. Судова практика Суду ЄС	2	2	8	12
		16	14	72	102
Змістовий модуль 2.					
Внутрішній ринок ЄС та практичні аспекти реалізації норм права ЄС					
2.1.	Правове регулювання функціонування внутрішнього ринку ЄС. Вільний рух товарів і капіталу	2	2	4	8
2.2.	Правове регулювання свободи заснування та свободи надання послуг в ЄС	2	2	4	8
2.3.	Правове регулювання вільного руху осіб в ЄС	2	2	4	8
2.4.	Організаційно-правовий механізм реалізації Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС, Спільної безпекової та оборонної політики ЄС	2	2	4	8
2.5.	Захист основоположних прав у інтеграційному правопорядку ЄС: тенденції розвитку	2	2	6	10
2.6.	Екстратериторіальна дія права ЄС: сучасні проблеми теорії та практики	2		6	8
2.7.	Концептуалізація європейської ідентичності: проблеми, чинники та механізми формування	2		6	8
2.8.	Європейська політика сусідства: організаційно-правові підходи ЄС. Східне партнерство: переваги і проблеми реалізації		2	6	8

2.9.	Правові аспекти і практика реалізації європейської інтеграції України	2	2	8	12
		16	14	48	78
Всього		32	28	120	180

ПЛАН ЛЕКЦІЙ, СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ, ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

МОДУЛЬ 1. РОЗВИТОК ПРАВА ЄС ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙ ЄС У ТЕОРЕТИЧНОМУ ТА ПРАКТИЧНОМУ ВИМІРАХ

Тема 1.1. Правові засади становлення та розвитку інтеграційних процесів у ЄС

Лекція (2 год.).

1. Головні чинники європейської інтеграції та основні етапи її розвитку.
2. Паризький 1951 р. та Римські 1957 р. договори: становлення права європейських співтовариств.
3. Маастрихтський договір 1992 р. і становлення права ЄС.
4. Амстердамський договір 1997 р. та реформування ЄС з огляду на перспективи його розширення.
5. Ніццький договір 2001 р.: втрачені можливості чи якісно новий етап розвитку європейської інтеграції?
6. Лісабонський договір 2007 р.: еволюція права ЄС.

Завдання для самостійної роботи (8 год.).

1. Передумови та концепції європейської інтеграції.
2. Пошуки теоретичних моделей європейської інтеграції.
3. Еволюція теорій європейської інтеграції.
4. Проаналізуйте доктринальні підходи до трактування поняття «наднаціональність».
5. Сучасні інтеграційні процеси в ЄС, їх правове забезпечення.

Тема 1.2. Джерела та сфера дії права Європейського Союзу

Лекція (2 год.).

1. Особливості та еволюція права ЄС, дія його норм у часі, в просторі, за колом осіб.
2. Суб'єкти права ЄС.
3. Джерела права ЄС: особливості та тенденції розвитку.
4. Система права ЄС: предметний та функціональний підходи.

Семінарське заняття (2 год.).

1. Поняття та особливості права ЄС, дія його норм у часі, в просторі, за колом осіб. Суб'єкти права ЄС.
2. Джерела права ЄС: тенденції розвитку.
3. Акти інституцій ЄС: порівняльна характеристика.
4. Порівняльний аналіз законодавчих та незаконотдавчих актів ЄС.
5. Співвідношення права ЄС з міжнародним правом.
6. Право ЄС і внутрішнє право держав-членів.

Завдання для самостійної роботи (4 год.).

1. Порядок опублікування та вступу в силу правових актів ЄС.
2. Особливості дії регламентів та директив.
4. Міжнародні угоди ЄС з третіми країнами та іншими суб'єктами міжнародного права.

Тема 1.3. Компетенція ЄС та механізми її реалізації

Семінарське заняття (2 год.).

1. Сфери відання та напрями діяльності ЄС: сучасні підходи.
2. Поняття компетенції ЄС та основні принципи її реалізації (наданої компетенції, субсидіарності, пропорційності).
3. Розмежування компетенції між ЄС і державами-членами, механізми реалізації.
4. Категорії та сфери компетенції ЄС. Зміст різних категорій компетенції ЄС.
5. Доктрина «дорозумілих повноважень» (implied powers) ЄС та особливості їх реалізації.
6. Механізм «поглибленого співробітництва» (enhanced cooperation) як спосіб делегування державами-членами додаткової компетенції інституціям ЄС.

Завдання для самостійної роботи (6 год.).

1. Компетенція ЄС у сфері зовнішньої діяльності та особливості її реалізації.
2. Розширення компетенції ЄС на сучасному етапі: основні напрями та правові форми.
3. Копенгагенські критерії членства в ЄС (Copenhagen Criteria for EU Membership) як чинники розбудови європейської інтеграції.
4. Умови та порядок вступу в ЄС і виходу з нього.

Тема 1.4. Цінності ЄС та принципи права ЄС

Лекція (2 год.).

1. Принципи права ЄС та цінності ЄС згідно з Лісабонським договором 2007 р.
2. Конституційний характер цінностей ЄС та правові наслідки їх недотримання.
3. Загальні принципи функціонування ЄС, їх співвідношення з цінностями ЄС.
4. Пряма дія права Європейського Союзу: теорія і практика.

Завдання для самостійної роботи (6 год.).

1. Співвідношення цінностей ЄС та принципів права ЄС.
2. Особливості застосування принципів пропорційності та субсидіарності у правопорядку ЄС.
3. Роль цінностей ЄС у становленні європейської ідентичності.

Тема 1.5. Практика прийняття правових актів ЄС: сучасні підходи Лекція (2 год.).

1. Механізм прийняття правових актів ЄС: етапи та процедури.
2. Загальна характеристика «звичайної законодавчої процедури».
3. Практика застосування «спеціальної законодавчої процедури», її види.
4. Система комітології у правотворчому процесі ЄС.

Семінарське заняття (2 год.).

1. Звичайна законодавча процедура.
3. Спеціальна законодавча процедура.
4. Делеговані та імплементаційні акти.
5. Порівняльний аналіз законодавчих та незаконодавчих актів ЄС.

Завдання для самостійної роботи (6 год.).

1. Особливості сучасної практики прийняття правових актів інституціями ЄС.
2. Відмінності між звичайною та спеціальною законодавчими процедурами.
3. Функціональне призначення допоміжних органів та їх роль у правотворчому процесі ЄС.

Тема 1.6. Імплементація права ЄС у внутрішнє право держав-членів Лекція (2 год.).

1. Теоретико-концептуальні підходи до співвідношення права ЄС та внутрішнього права держав-членів ЄС.
2. Принцип прямої дії права ЄС у процесі імплементації права ЄС у національне право держав-членів.
3. Принцип примату права ЄС у процесі його імплементації в національне право держав-членів.
4. Механізм імплементації актів законодавства ЄС у національне право держав-членів.

Завдання для самостійної роботи (8 год.).

1. Співвідношення права ЄС з міжнародним правом та внутрішнім правом держав-членів.

2. Поняття та сутність механізму імплементації права ЄС у національне право держав-членів.
3. Особливості імплементації регламентів та рішень ЄС у національне право держав-членів.
4. Особливості імплементації директив ЄС у національне право держав-членів.
5. Механізм імплементації права ЄС у внутрішнє право держав-членів: доктринальні погляди.

Тема 1.7. Інституційна система ЄС: правові засади, еволюційний розвиток

Лекція (2 год.).

1. Основні етапи розвитку інституційного права ЄС, його джерела. Принципи побудови інституційної системи ЄС.
2. Еволюція правових засад регулювання функціонування інституційного механізму ЄС.
3. Реформування інституційної системи ЄС відповідно до Лісабонського договору 2007 р.: теорія та практика.
4. Роль інституційної системи ЄС в управлінні європейською інтеграцією, у становленні та розвитку права ЄС.

Завдання для самостійної роботи (4 год.).

1. Співробітництво між інституціями ЄС, роль міжінституційних угод.
2. Тенденції розвитку правових засад регулювання функціонування інституційної системи ЄС.

Тема 1.8. Правове регулювання функціонування Європейської Ради та Ради ЄС

Лекція (2 год.).

1. Внутрішній регламент / Правила процедури Європейської Ради.
2. Види актів, які ухвалює Європейська Рада.
3. Внутрішній регламент / Правила процедури Ради ЄС.
4. Повноваження Ради ЄС у сфері співробітництва з питань охорони порядку та судочинства у кримінальних справах.
5. Види правових актів, які приймає Рада ЄС та їх юридична сила.

Семінарське заняття (2 год.).

1. Правові засади діяльності Європейської Ради: становлення та розвиток.
2. Склад Європейської Ради, її функції та повноваження. Процедура обрання Президента Європейської Ради, його функції та повноваження.

3. Правовий статус та порядок функціонування Європейської Ради.
4. Головування у Раді ЄС, її склад та структура.
5. Правовий статус і порядок функціонування Ради ЄС.
6. Функції та повноваження Ради ЄС.

Завдання для самостійної роботи (6 год.).

1. Конференції глав держав або урядів держав-членів європейських співтовариств та інституціоналізація Європейської Ради.
2. Еволюція ролі Європейської Ради в процесі поглиблення євроінтеграційних процесів.
3. Проаналізувати Внутрішній регламент / Правила процедури Європейської Ради.
4. Види актів, які ухвалює Європейська Рада.
5. Проаналізувати Внутрішній регламент / Правила процедури Ради ЄС.
6. Повноваження Ради ЄС у сфері співробітництва з питань охорони порядку та судочинства у кримінальних справах.
7. Види правових актів, які приймає Рада ЄС та їх юридична сила.

Тема 1.9. Правовий статус Європейського Парламенту та Європейської Комісії

Семінарське заняття (2 год.).

1. Правовий статус та порядок формування Європейського Парламенту, його внутрішньо-організаційна структура.
2. Функції та повноваження Європейського Парламенту.
3. Правовий статус Європейської Комісії, порядок її формування та функціонування.
4. Склад та структура Європейської Комісії.
5. Сфери повноважень Європейської Комісії, її функції.

Завдання для самостійної роботи (8 год.).

1. Проаналізувати Внутрішній регламент / Правила процедури Європейського Парламенту.
2. Правовий статус євродепутата.
3. Система парламентських комітетів.
4. Міжпарламентські зв'язки в ЄС.
5. Проаналізувати Внутрішній регламент / Правила процедури Європейської Комісії та організацію її діяльності.

Тема 1.10. Європейська Рахункова Палата та Європейський Центральний Банк в інституційному механізмі ЄС

Семінарське заняття (2 год.).

1. Порядок формування Європейської Рахункової Палати (Європейського Суду Аудиторів), її правовий статус.
2. Склад Європейської Рахункової Палати, її функції та повноваження.
3. Поняття, основні завдання та особливості функціонування Європейської системи центральних банків.
4. Правовий статус Європейського Центрального Банку, його склад та структура.
5. Функції та повноваження Європейського Центрального Банку.

Завдання для самостійної роботи (8 год.).

1. Особливості виконання Європейською Рахунковою Палатою контрольних функцій, інструменти фінансового контролю.
2. Керівні органи Європейського Центрального Банку.
3. Роль Європейського Центрального Банку в становленні та розвитку Європейського валютного союзу.

Тема 1.11. Становлення та розвиток судової системи ЄС. Судова практика Суду ЄСЛекція (2 год.).

1. Суд ЄС: еволюція правових засад функціонування.
2. Правовий статус та склад Суду ЄС. Особливості правового статусу генеральних адвокатів.
3. Юрисдикція Суду ЄС. Розмежування юрисдикції Суду ЄС та Загального Суду, судова практика.
4. Суд ЄС та національні суди держав-членів: розмежування юрисдикції. Преюдиціальна процедура та її особливості.
5. Реформування судової системи ЄС у пост-лісабонський період.

Семінарське заняття (2 год.).

1. Процесуальні правила судочинства в Суді ЄС: стадії розгляду справ.
2. Роль Суду ЄС у становленні принципів примату / верховенства та прямої дії норм права ЄС.
3. Методи тлумачення Судом ЄС положень джерел первинного та вторинного права ЄС.
4. Забезпечення виконання рішень Суду ЄС та Загального Суду.

Завдання для самостійної роботи (8 год.).

1. Процесуальні правила судочинства в Суді ЄС: стадії розгляду справ.

2. Роль Суду ЄС у становленні принципів примату / верховенства та прямої дії норм права ЄС.
3. Методи тлумачення Судом ЄС положень джерел первинного та вторинного права ЄС.
4. Забезпечення виконання рішень Суду ЄС та Загального Суду.

Контрольні запитання до змістового модуля 1

1. Головні чинники європейської інтеграції та основні етапи її розвитку.
2. Еволюція теорій європейської інтеграції.
3. Система права ЄС: предметний та функціональний підходи.
4. Співвідношення права ЄС з міжнародним і національним правом.
5. Сфери відання та напрями діяльності ЄС: сучасні підходи.
6. Категорії та сфери компетенції ЄС. Зміст різних категорій компетенції ЄС.
7. Доктрина «дорозумілих повноважень» (implied powers) ЄС та особливості їх реалізації.
8. Копенгагенські критерії членства в ЄС як чинники розбудови європейської інтеграції.
9. Умови та порядок вступу в ЄС і виходу з нього.
10. Акти інституцій ЄС: порівняльна характеристика.
11. Порівняльний аналіз законодавчих та незаконодавчих актів ЄС.
12. Особливості застосування принципів пропорційності та субсидіарності у правопорядку ЄС.
13. Роль цінностей ЄС у становленні європейської ідентичності.
14. Механізм прийняття правових актів ЄС: етапи та процедури.
15. Відмінності між звичайною та спеціальною законодавчими процедурами.
16. Система комітології у правотворчому процесі ЄС.
17. Еволюція правових засад регулювання функціонування інституційного механізму ЄС.
18. Роль інституційної системи ЄС в управлінні європейською інтеграцією, у становленні та розвитку права ЄС.
19. Співробітництво між інституціями ЄС, роль міжінституційних угод.
20. Правовий статус та порядок функціонування Європейської Ради.
21. Головування у Раді ЄС, її склад та структура.
22. Правовий статус і порядок функціонування Ради ЄС.
23. Функції та повноваження Ради ЄС.
24. Правовий статус та порядок формування Європейського Парламенту, його внутрішньо-організаційна структура.
25. Особливості міжпарламентських зв'язків у ЄС.
26. Правовий статус Європейської Комісії, порядок її формування та функціонування.
27. Сфери повноважень Європейської Комісії, її функції.

28. Особливості виконання Європейською Рахунковою Палатою контрольних функцій.
29. Особливості функціонування Європейської системи центральних банків.
30. Правовий статус Європейського Центрального Банку, його структура.
31. Функції та повноваження Європейського Центрального Банку.
32. Роль Європейського Центрального Банку в становленні та розвитку Європейського валютного союзу.
33. Розмежування юрисдикції Суду ЄС та Загального Суду.
34. Суд ЄС та національні суди держав-членів: розмежування юрисдикції. Преюдиціальна процедура та її особливості.
35. Реформування судової системи ЄС у пост-лісабонський період.

МОДУЛЬ 2. ВНУТРІШНІЙ РИНОК ЄС ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ ПРАВА ЄС

Тема 2.1. Правове регулювання функціонування внутрішнього ринку ЄС. Вільний рух товарів і капіталу

Лекція (2 год.).

1. Правові засади чотирьох основних видів економічних свобод на внутрішньому ринку ЄС та їх практичне значення для держав-членів.
2. Правові основи свободи пересування осіб у ЄС.
3. Правове регулювання вільного руху товарів на внутрішньому ринку ЄС.

Семінарське заняття (2 год.).

1. Правові засади свободи руху капіталу в ЄС.
2. Обмеження руху капіталу в ЄС.
3. Практика Суду ЄС щодо вільного руху товарів та капіталу.

Завдання для самостійної роботи (4 год.).

1. Передумови формування внутрішнього ринку ЄС.
2. Винятки із застосування принципу свободи руху товарів.
3. Свобода руху капіталу у відносинах ЄС із третіми країнами.

Тема 2.2. Правове регулювання свободи заснування та свободи надання послуг в ЄС

Лекція (2 год.)

1. Правове регулювання свободи заснування в ЄС та її обмежень.
2. Правове регулювання свободи надання послуг в ЄС та її обмежень.
3. «Директива про послуги» (Директива 2006/123/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Щодо послуг на внутрішньому ринку»).

4. Практика Суду ЄС щодо свободи заснування та свободи надання послуг.

Семінарське заняття (2 год.).

1. Право на заснування та сфера його застосування.
2. Рамки реалізації права на заснування в ЄС.
3. Розмежування сфер застосування свободи заснування та свободи руху капіталу: практика Суду ЄС.
4. Свобода надання послуг у праві ЄС.

Завдання для самостійної роботи (4 год.).

1. Інвестиційні послуги та регульовані ринки в ЄС: правове забезпечення.
2. Розвиток правового регулювання ЄС діяльності провайдерів послуг, пов'язаних з криптоактивами.

Тема 2.3. Правове регулювання вільного руху осіб в ЄС

Лекція (2 год.)

1. Вільний рух осіб та громадянство ЄС.
2. Визначення поняття «працівники». Сфера застосування вільного руху працівників.
3. Перспективи розвитку свободи вільного руху осіб в ЄС.
4. Практика Суду ЄС щодо вільного руху осіб.

Семінарське заняття (2 год.).

1. Правові засади вільного руху осіб в ЄС.
2. Завершення створення внутрішнього ринку ЄС: розширення прав на вільне пересування (громадяни ЄС та громадяни третіх країн; рівне ставлення).
3. Практика Суду ЄС у сфері вільного руху осіб та міграції.

Завдання для самостійної роботи (4 год.).

1. Візовий кодекс ЄС та візова політика інтеграційного об'єднання.
2. Шенгенське *acquis*.
3. Правові засади вільного руху працівників.
4. Імміграція та право ЄС.

Тема 2.4. Спільна зовнішня та безпекова політика ЄС, Спільна безпекова та оборонна політика ЄС

Лекція (2 год.).

1. Правові засади та практика реалізації Спільної зовнішньої та безпекової

політики (Common Foreign and Security Policy) ЄС.

2. Організаційно-правовий механізм ЄС у сфері зовнішньої політики та безпеки.

3. Правовий статус Верховного представника ЄС із закордонних справ та безпекової політики (High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy), його повноваження.

4. Організація та функціонування Європейської служби зовнішньої діяльності (European External Action Service): правові аспекти.

5. Спільна безпекова та оборонна політика (Common Security and Defence Policy) ЄС: правові засади, етапи формування, механізми реалізації.

Семінарське заняття (2 год.).

1. Повноваження ЄС у сфері Спільної зовнішньої та безпекової політики, форми їх реалізації.

2. Європейська Рада та Рада ЄС в організаційно-правовому механізмі ЄС у сфері зовнішньої політики та безпеки.

3. Правові аспекти становлення і розвитку Спільної безпекової та оборонної політики ЄС.

4. Роль ЄС у протидії збройній агресії Російської Федерації.

Завдання для самостійної роботи (4 год.).

1. Формування системи колективної безпеки та оборони держав-членів ЄС.

2. Організаційно-правові засади співробітництва ЄС з НАТО та ОБСЄ: сучасний стан, перспективи розвитку.

Тема 2.5. Захист основоположних прав у інтеграційному правопорядку ЄС: тенденції розвитку

Лекція (2 год.).

1. Передумови утвердження захисту основоположних прав у інтеграційному правопорядку: еволюція підходів до правового регулювання.

2. Особливості становлення та розвитку системи захисту прав людини в ЄС, роль Суду ЄС.

3. Організаційно-правовий механізм ЄС у сфері захисту основоположних прав.

Семінарське заняття (2 год.).

1. Хартія Європейського Союзу про основоположні права: еволюція від політичної декларації до правового інструменту європейської інтеграції.

2. Роль Суду ЄС у становленні системи захисту прав людини в ЄС.

3. Правове регулювання діяльності Європейського Омбудсмена,

особливості його повноважень.

Завдання для самостійної роботи (6 год.).

1. Проблеми застосування Хартії Європейського Союзу про основоположні права.
2. Перспективи приєднання ЄС до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р.
3. Конвергентні тенденції систем захисту прав людини Ради Європи та ЄС.

Тема 2.6. Екстратериторіальна дія права ЄС: сучасні проблеми теорії та практики

Семінарське заняття (2 год.).

1. Концептуалізація екстратериторіальності та практика ЄС.
2. Зовнішня діяльність ЄС та концепція екстратериторіальних зобов'язань.
3. Екстратериторіальна юриспруденція Суду ЄС: юрисдикційні моделі.

Завдання для самостійної роботи (6 год.).

1. Передумови та наслідки екстратериторіальної дії / застосування права ЄС (extraterritorial application of the EU law).
2. Особливості екстратериторіальної дії норм права ЄС у внутрішніх правопорядках третіх країн.
3. Екстратериторіальна дія права ЄС: еволюція практики застосування юрисдикційних моделей.
4. Проаналізувати судову практику щодо екстратериторіальної дії права ЄС.

Тема 2.7. Концептуалізація європейської ідентичності: проблеми, чинники та механізми формування

Лекція (2 год.).

1. Чинники та проблеми конструювання європейської ідентичності: пошук найбільш прийнятної її концептуальної моделі.
2. Механізми формування європейської ідентичності у парадигмі антропоцентризму.

Завдання для самостійної роботи (6 год.).

1. Роль символіки ЄС в утвердженні європейської ідентичності.
2. Роль цінностей ЄС в утвердженні європейської ідентичності.
3. Проаналізувати концепцію спільної культурної ідентичності.
4. Європейська ідентичність як результат та інструмент поступу інтеграційних процесів у рамках ЄС.

Тема 2.8. Європейська політика сусідства: організаційно-правові підходи ЄС. Східне партнерство: переваги і проблеми реалізації

Семінарське заняття (2 год.).

1. Види міжнародно-правових форм співробітництва ЄС з третіми країнами.
2. Становлення та розвиток Європейської політики сусідства (European Neighbourhood Policy), інструменти її реалізації.
3. Правові аспекти і практика реалізації Східного партнерства (Eastern Partnership): переваги та недоліки.

Завдання для самостійної роботи (6 год.).

1. Південний та східний виміри Європейської політики сусідства.
2. Еволюція співробітництва ЄС з Україною: від концепції сусідства до стратегії асоціації.
3. Переваги і проблеми реалізації Східного партнерства, новітні практики.

Тема 2.9. Правові аспекти і практика реалізації європейської інтеграції України

Лекція (2 год.).

1. Право ЄС та право третіх країн.
2. Європейська інтеграція України: статус кандидата на вступ до ЄС в теоретичному та практичному вимірах.
3. Європейська інтеграція та європеїзація національного законодавства асоційованих країн / країн-партнерів (в тому числі, на прикладі України).

Семінарське заняття (2 год.).

1. Вплив права ЄС на внутрішні правопорядки третіх країн. Особливості впливу права ЄС на правопорядок України.
2. Еволюція правових засад європейської інтеграції України та практика її реалізації.
3. Виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС 2014 р. як інтегральна складова інтенсифікації інтеграційної взаємодії.

Завдання для самостійної роботи (8 год.).

1. Нові договірно-правові моделі співробітництва між Україною та ЄС у сфері зовнішньої політики та безпеки.
2. Пріоритети, стан і перспективи європейської інтеграції України у контексті виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію 2014 р.

3. Пріоритетні напрями співробітництва України з ЄС відповідно до Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та європейськими співтовариствами і їх державами-членами 1994 р. (УПС), її історичне значення.

4. Правове забезпечення європейської інтеграції України.

5. Набуття Україною в умовах особливого правового режиму воєнного стану статусу країни-кандидата на вступ до ЄС, його переваги.

Контрольні запитання до змістового модуля 2.

1. Правові засади чотирьох основних видів економічних свобод на внутрішньому ринку ЄС та їх практичне значення для держав-членів.

2. Винятки із застосування принципу свободи руху товарів на внутрішньому ринку ЄС.

3. Правові засади свободи руху капіталу в ЄС.

4. Правове регулювання свободи заснування в ЄС та її обмежень.

5. Правове регулювання свободи надання послуг в ЄС та її обмежень.

6. Практика Суду ЄС щодо свободи заснування та свободи надання послуг.

7. Інвестиційні послуги та регульовані ринки в ЄС: правове забезпечення.

8. Вільний рух осіб та громадянство ЄС.

9. Візовий кодекс ЄС та візова політика інтеграційного об'єднання.

10. Шенгенське *acquis*.

11. Практика Суду ЄС у сфері вільного руху осіб та міграції.

12. Правові засади та практика реалізації Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС.

13. Організаційно-правовий механізм ЄС у сфері зовнішньої політики та безпеки.

14. Правовий статус Верховного представника ЄС із закордонних справ та безпекової політики, його повноваження.

15. Організація та функціонування Європейської служби зовнішньої діяльності: правові аспекти.

16. Спільна безпекова та оборонна політика ЄС: правові засади, етапи формування, механізми реалізації.

17. Організаційно-правові засади співробітництва ЄС з НАТО та ОБСЄ: сучасний стан, перспективи розвитку.

18. Роль Суду ЄС у становленні системи захисту прав людини в ЄС.

19. Організаційно-правовий механізм ЄС у сфері захисту основоположних прав.

20. Правове регулювання діяльності Європейського Омбудсмана, особливості його повноважень.

21. Хартія Європейського Союзу про основоположні права: еволюція від політичної декларації до правового інструменту європейської інтеграції.

22. Проблеми застосування Хартії Європейського Союзу про основоположні права.

23. Передумови та наслідки екстратериторіальної дії права ЄС.

24. Особливості екстратериторіальної дії норм права ЄС у внутрішніх правопорядках третіх країн.

25. Екстратериторіальна дія права ЄС: еволюція практики застосування юрисдикційних моделей.

26. Судова практика щодо екстратериторіальної дії права ЄС.

27. Чинники та проблеми конструювання європейської ідентичності: пошук найбільш прийнятної її концептуальної моделі.

28. Механізми формування європейської ідентичності у парадигмі антропоцентризму.

29. Європейська ідентичність як результат та інструмент поступу інтеграційних процесів у рамках ЄС.

30. Становлення та розвиток Європейської політики сусідства, інструменти її реалізації.

31. Практика реалізації Східного партнерства: основні переваги та недоліки.

32. Вплив права ЄС на внутрішні правопорядки третіх країн. Особливості впливу права ЄС на правопорядок України.

33. Еволюція правових засад європейської інтеграції України та практика її реалізації.

34. Нові договірно-правові моделі співробітництва між Україною та ЄС у сфері зовнішньої політики та безпеки.

35. Виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС 2014 р. як інтегральна складова інтенсифікації інтеграційної взаємодії.

36. Набуття Україною в умовах особливого правового режиму воєнного стану статусу країни-кандидата на вступ до ЄС, його переваги.

37. Роль ЄС у повоєнному відновленні України: правові аспекти.

Рекомендовані джерела:

Основні:

1. Європейське право: право Європейського Союзу: підручник: у трьох кн. / за заг. ред. В. І. Муравйова. Київ: Ін Юре, 2015.

2. Bobek M. The Effects of EU Law in the National Legal Systems. *European Union Law*. Oxford University Press. 2023. 4th ed. P. 151-191.

3. Chalmers D., Davies G., Monti G. *European Union Law: Text and Materials*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2014. 1087 p.

4. Davies K. *Understanding European Union Law*. London, 2019. 237 c.

5. Eckes Christina. The Autonomy of the EU Legal Order: The Case of the Energy Charter Treaty. *Amsterdam Law School Research Paper*. 2023. No 10. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4362209.

6. Eliantonio Mariolina. Access to Justice in Composite Procedures for the Implementation of EU Law: The Story so Far. February 28, 2023. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4373333.

7. Fairhurst J. *Law of the European Union*. 11th ed. Harlow: Pearson Education Limited, 2016. 872 p.

8. Hamul'ák Ondřej, Stehlik Václav. *European Union Constitutional Law*:

Revealing the Complex Constitutional System of the European Union. 1 st ed. Olomouc: Palacky University Olomouc, 2013. 204 p.

9. Horspool M., Humphreys M. European Union Law. 8th ed. Oxford: Oxford University Press, 2014. 526 p.

10. Mathijsen P. A Guide to the European Union Law as amended by the Treaty of Lisbon. London: Sweet & Maxwell, 2010. 514 p.

11. Piris J.-C. The Lisbon Treaty: A Legal and Political Analysis. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. 448 p.

12. The European Union – What is Next? A Legal Analysis and the Political Visions on the Future of the Union: Collective monograph / ed. by Naděžda Šišková. Köln: Wolters Kluwer Deutschland, 2018. 348 p.

Додаткові:

1. Ван Елсуwege П. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом як інноваційний правовий інструмент. *Право України*. 2015. № 8. С. 9–16.

2. Денисов В. Н., Фалалеева Л. Г. Наднаціональність. *Енциклопедія міжнародного права: у 3 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін.; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України*. Київ: Академперіодика, 2019. Т. 3: М–Я. С. 286-293.

3. Денисов В., Фалалеева Л. Наднаціональність як правова реальність міжнародної інтеграції. *Право України*. 2018. № 1. С. 214-231.

4. Європейська інтеграція України: політико-правові проблеми / за ред. В.П. Горбатенка. Київ: Юридична думка, 2005. 332 с.

5. Комарова Т. В. Суд Європейського Союзу: розвиток судової системи та практики тлумачення права Європейського Союзу: моногр. Харків: Право, 2018. 528 с.

6. Кузьма В. Ю. Міжнародно-правові аспекти співробітництва Ради Європи з Європейським Союзом: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2018. 21 с.

7. Макаруха З. М. Правові засади діяльності Європейського Союзу у сфері забезпечення простору свободи, безпеки та юстиції: моногр. Львів: Астролябія, 2011. 544 с.

8. Марченко М. Н. Европейский Союз и его судебная система: моногр. Москва: Проспект, 2016. 288 с.

9. Микієвич М. М. Міжнародно-правові аспекти співробітництва Європейського Союзу з третіми країнами: моногр. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. 200 с.

10. Мицик В. В. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950. *Енциклопедія міжнародного права: у 3 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін.; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України*. Київ: Академперіодика, 2017. Т. 2: Е–Л. С. 127-131.

11. Мицик В. В. Європейський суд з прав людини. *Енциклопедія міжнародного права: у 3 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов*

(співголови) та ін.; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ: Академперіодика, 2017. Т. 2: Е–Л. С. 270-274.

12. Муравйов В. І. Екстратериторіальна дія права Європейського Союзу у правопорядках третіх країн і угоди про асоціацію. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Збірник наукових праць. 2013. Випуск 117 (Частина I). С. 61-73.

13. Муравйов В. І. Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами (теорія і практика): моногр. Київ: Академ-Прес, 2002. 426 с.

14. Муравйов В. Механізм реалізації норм права Європейського Союзу у правопорядках держав-членів. *Український часопис міжнародного права*. 2012. № 1. С. 85-89.

15. Муравйов В. І. Асоціація з Європейським Союзом і перспективи європейської інтеграції України. *Українська Революція гідності, агресія РФ і міжнародне право / упоряд. і заг. ред. О. В. Задорожнього*. Київ: К.І.С., 2014. С. 131-146.

16. Муравйов В. І. Організаційно-правовий механізм реалізації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. *Право України*. 2015. № 8. С. 17-32.

17. Муравйов В. І. Правові засади асоціації України з Європейським Союзом. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2013. Випуск 115 (Частина II). С. 3-16.

18. Муравьев В. И. Реализация норм права Европейского Союза во внутренних правовых порядках государств-членов. *Международное право как основа современного миропорядка. Liber Amicorum к 75-летию проф. В. Н. Денисова*: монографія / под ред. А. Я. Мельника, С. А. Мельник, Т. Р. Короткого. Киев; Одесса: Фенікс, 2012. С. 310-327.

19. Назаренко О. А. Загальні принципи права Європейського Союзу. *Енциклопедія міжнародного права*: у 3 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін.; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ: Академперіодика, 2017. Т. 2: Е–Л. С. 399-403.

20. Оніщенко Н. М. Правове регулювання, правовий вплив та правове забезпечення: індекс взаємопов'язаності. *Правова держава*. Щорічник наукових праць. Випуск 31. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2020. С. 46-53.

21. Пархоменко Н. Н. Конституционность и конституционализация законодательства Украины: теоретические аспекты. *Вестник Тверского государственного университета*. Серия «Право» 2012. Випуск. 31. С. 161-170.

22. Петров Р. А. Транспозиція «acquis» Європейського Союзу у правові системи третіх країн: моногр. Київ: Істина, 2012. 364 с.

23. План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони. Затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106 у редакції від 19 травня

- 2020 р. № 359. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#Text>.
24. Попова Н. Концепція європеїзації та можливості її використання для аналізу відносин Україна – ЄС. *Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей*. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2017. Т. 35-36. С. 149-160.
25. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору): Закон України від 7 лютого 2019 № 2680-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 9. Ст. 50. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#n2>.
26. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV у редакції від 4 листопада 2018 р. № 2581-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 29. Ст. 367. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#n16>.
27. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 1 липня 2010 р. № 2411-VI у редакції від 8 липня 2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 40. Ст. 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>.
28. Птуха С. С. Екстратериторіальна дія права Європейського Союзу. *Енциклопедія міжнародного права: у 3 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін.; Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України*. Київ: Академперіодика, 2017. Т. 2: Е–Л. С. 45-49.
29. Святун О. В. Принцип поваги до прав людини як європейська цінність в міжнародних договорах ЄС з третіми країнами. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2013. Випуск 115 (Частина II). С. 134-144.
30. Смирнова К. В. Концепція «м'якого» права (soft law) в Європейському Союзі. *Право України*. 2012. № 3–4. С. 329-336.
31. Стрілець Б. В. Перспективи вдосконалення інституційних гарантій забезпечення прав учасників ринків криптоактивів у Європейському Союзі. *Актуальні проблеми міжнародного права: всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 10 березня 2023 року): збірник матеріалів / за ред. Т. Л. Сироїд, О. А. Гавриленка, В. М. Шамраєвої*. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 246.
32. Фалалєєва Л. Г. Адаптація Східного партнерства до нових геополітичних реалій: правові аспекти. Третя щорічна міжнародна конференція Чеської асоціації європейських студій (Прага, МЗС Чеської Республіки, 12-13 червня 2014 р.). *Адвокат*. 2014. № 4 (163). С. 4-6.
33. Фалалєєва Л. Г. Вплив судової практики на екстратериторіальну дію норм права Європейського Союзу. *Актуальні дослідження в юриспруденції: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Тернопіль, 14 груд. 2013 р.)*. Тернопіль, 2013. С. 20-24. URL: <http://www.lex-line.com.ua>.
34. Фалалєєва Л. Г. Доктринальне бачення міжнародно-правової позиції України крізь призму європейської інтеграції. *Юридична наука: сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*,

присвяченої 70-річчю Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України / за заг. ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка (м. Київ, 14 трав. 2019 р.). Київ: Вид-во «Юридична думка», 2019. С. 230-237.

35. Фалалєєва Л. Г. Екстратериторіальна дія норм права ЄС: особливості теорії та практики застосування. *Пам'яті професора Павла Петровича Заворотька. Актуальні проблеми правової науки: збірник наукових статей* / за заг. ред. Н. П. Шишкової; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ: Прецедент, 2014. С. 154-161.

36. Фалалєєва Л. Г. Європейська Комісія. *Енциклопедія міжнародного права: у 3 т.* / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін.; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ: Академперіодика, 2017. Т. 2: Е–Л. С. 104-113.

37. Фалалєєва Л. Г. Європейська Рада. *Енциклопедія міжнародного права: у 3 т.* / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін.; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ: Академперіодика, 2017. Т. 2: Е–Л. С. 158-166.

38. Фалалєєва Л. Г. Європейський вимір Конституції України: від теорії до практики. *Конституційний концепт реформ в Україні: матеріали науково-практичної конференції з нагоди 23-т'юї річниці Конституції України* (м. Київ, 19 червня 2019 р.). Київ: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2019. С. 45-62.

39. Фалалєєва Л. Г. Європейський Парламент. *Енциклопедія міжнародного права: у 3 т.* / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін.; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ: Академперіодика, 2017. Т. 2: Е–Л. С. 244-251.

40. Фалалєєва Л. Г. Європейський Парламент: правовий статус та роль у забезпеченні прав громадян Європейського Союзу. *Правова держава*. Випуск 29. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2018. С. 313-323.

41. Фалалєєва Л. Г. Європейський Союз. *Енциклопедія міжнародного права: у 3 т.* / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін.; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ: Академперіодика, 2017. Т. 2: Е–Л. С. 260-270.

42. Фалалєєва Л. Г. Забезпечення дотримання екологічних прав людини в контексті виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. *Український часопис міжнародного права*. 2019. № 2. С. 50-55.

43. Фалалєєва Л. Г. Забезпечення поваги до прав людини у контексті зміцнення співробітництва між Україною та Європейським Союзом у сфері охорони довкілля. *Виконання Україною міжнародних зобов'язань з охорони довкілля крізь призму Угоди про асоціацію з Європейським Союзом: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 75-річчю Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка* (м. Київ, 22 квітня 2019 р.). Київ: ВГО «Українська асоціація

міжнародного права», 2019. С. 108-117. URL: <http://www.uail.com.ua/wp-content/uploads/2019/04/Vy-konannya-Ukrayinoyu-zobov-yazan-z-ohorony-dovkillya-kriz-pry-zmu-Ugody-pro-asotsiatsiyu-z-YEvropejs-ky-m-Soyuzom.pdf>.

44. Фалалеева Л. Г. Застосування європейських стандартів захисту прав людини: практика ЄС, досвід для України. *Європейські стандарти захисту прав у цивільному судочинстві: випробування часом*: міжнародна науково-практична конференція; Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, 26 вересня 2014 р.). Київ: ТОВ ВД «Дакор», 2014. С. 347-350.

45. Фалалеева Л. Г. Захист основоположних прав у Європейському Союзі. *Енциклопедія міжнародного права*: у 3 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін.; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ: Академперіодика, 2017. Т. 2: Е–Л. С. 437-445.

46. Фалалеева Л. Г. Захист основоположних прав у інтеграційному правопорядку Європейського Союзу: моногр. Київ, 2020. 455 с.

47. Фалалеева Л. Г. Ідеї миру та співробітництва народів у науковій спадщині В. М. Корецького в контексті реалізації Східного партнерства ЄС. *Міжнародний правопорядок: сучасні проблеми та їх вирішення*. Збірник матеріалів конференції «Міжнародний правопорядок: сучасні проблеми та їх вирішення. До 125-річчя від Дня народження Володимира Михайловича Корецького»; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України (м. Київ, 19 лютого 2015 р.) / упорядник І. М. Проценко; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Н. Денисова. Львів: СПОЛОМ, 2015. С. 229-236.

48. Фалалеева Л. Г. Концептуальні засади Ніщцького договору та Хартії Європейського Союзу про основоположні права. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2017. № 5. С. 41-49.

49. Фалалеева Л. Г. Копенгагенські критерії набуття членства в Європейському Союзі. *Енциклопедія міжнародного права*: у 3 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін.; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ: Академперіодика, 2017. Т. 2: Е–Л. С. 778-790.

50. Фалалеева Л. Г. Копенгагенські критерії як чинники розбудови європейської інтеграції. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2017. № 2. С. 117-127.

51. Фалалеева Л. Г. Механізми забезпечення виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у сфері прав людини. *Чотирнадцять юридичні читання. Проблеми імплементції Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом до національного законодавства*: матеріали міжнародної наукової конференції до 185-річчя Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова; до 70-річчя Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України (м. Київ, 17-18 квітня 2019 р.). Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. С. 124-130.

52. Фалалеева Л. Г. Ніщцький договір 2001. *Енциклопедія міжнародного права*: у 3 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін.; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ: Академперіодика, 2019. Т. 3: М–Я. С. 373-376.

53. Фалалеева Л. Г. Організаційно-правовий механізм Євросоюзу як феномен європейської інтеграції. *Зовнішня торгівля: право та економіка*. 2009. № 1 (42). С. 76-82.

54. Фалалеева Л. Г. Особливості застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у правовому порядку Європейського Союзу. *Право України*. 2017. № 4. С. 108-116.

55. Фалалеева Л. Г. Паризький договір 1951. *Енциклопедія міжнародного права: у 3 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін.; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України*. Київ: Академперіодика, 2019. Т. 3: М–Я. С. 489-491.

56. Фалалеева Л. Г. Перспективи приєднання ЄС до загальноєвропейської системи захисту прав людини. *Перші економіко-правові дискусії: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції (м. Львів, 4 березня 2014 р.)*. Львів, 2014. С. 94-97. URL: <http://www.spilnota.org.ua>.

57. Фалалеева Л. Г. Повага до прав людини як складова виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. *Вісник Львівського університету*. Серія міжнародні відносини. 2018. Випуск 45. С. 233-246.

58. Фалалеева Л. Г. Повага до прав людини як складова формування європейської ідентичності та Конституція України. *Правова держава*. Щорічник наукових праць. Випуск 31. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2020. С. 415-426.

59. Фалалеева Л. Г. Права людини та екстратериторіальна дія права ЄС: еволюція практики застосування юрисдикційних моделей. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Міжнародні відносини. 2017. Випуск 1 (46). С. 91-97.

60. Фалалеева Л. Г. Право Європейського Союзу. *Енциклопедія міжнародного права: у 3 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін.; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України*. Київ: Академперіодика, 2019. Т. 3: М–Я. С. 571-576.

61. Фалалеева Л. Г. Приєднання Європейського Союзу до Конвенції з прав людини: правова позиція Суду. *Судова апеляція*. 2017. № 3 (48). С. 151-161.

62. Фалалеева Л. Г. Рада Європейського Союзу. *Енциклопедія міжнародного права: у 3 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін.; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України*. Київ: Академперіодика, 2019. Т. 3: М–Я. С. 658-661.

63. Фалалеева Л. Г. Рада Європи та Європейський Союз: особливості правового статусу, узгодження стандартів правозахисту. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Міжнародні відносини. 2018. Випуск 1/2 (47/48). С. 55-65.

64. Фалалеева Л. Г. Рада Європи. *Енциклопедія міжнародного права: у 3 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін.; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України*. Київ: Академперіодика, 2019. Т. 3: М–Я. С. 661-666.

65. Фалалеева Л. Г. Реформування Суду Європейського Союзу та практика

захисту основоположних прав. *Правова держава*. Щорічник наукових праць. Випуск 30. До 70-річчя Інституту держави і права імені В. М. Корецького 1949-2019. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2019. С. 407-418.

66. Фалалеева Л. Г. Римські договори 1957. *Енциклопедія міжнародного права*: у 3 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін.; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ: Академперіодика, 2019. Т. 3: М–Я. С. 702-705.

67. Фалалеева Л. Г. Роль Копенгагенських критеріїв у реалізації цінностей Європейського Союзу. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2017. № 1. С. 114-122.

68. Фалалеева Л. Г. Система захисту прав людини в інтеграційному правопорядку ЄС: еволюція підходів. *Адвокат*. 2014. № 9 (168). С. 35-40.

69. Фалалеева Л. Г. Суд Європейського Союзу. *Енциклопедія міжнародного права*: у 3 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін.; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ: Академперіодика, 2019. Т. 3: М–Я. С. 790-797.

70. Фалалеева Л. Г. Судовий захист основоположних прав у Європейському Союзі в аспекті застосування практики Європейського суду з прав людини. *Судова апеляція*. 2017. № 4 (49). С. 97-107.

71. Фалалеева Л. Г. Сучасна модель захисту основоположних прав у Європейському Союзі. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2018. № 5. С. 61-73.

72. Фалалеева Л. Г. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом 2014. *Енциклопедія міжнародного права*: у 3 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін.; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ: Академперіодика, 2019. Т. 3: М–Я. С. 853-859.

73. Фалалеева Л. Г. Формування правового механізму взаємодії ЄС з Радою Європи у сфері захисту прав людини. *Права людини: досягнення, проблеми, перспективи*: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Тернопіль, 2 жовтня 2013 р.). Тернопіль, 2013. С. 10-13. URL: <http://www.lex-line.com.ua>.

74. Фалалеева Л. Г. Фундаментальні права та концепція наднаціональності: новітні підходи у практиці Європейського Союзу. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2018. № 2. С. 58-68.

75. Фалалеева Л. Г. Хартія Європейського Союзу про основоположні права. *Енциклопедія міжнародного права*: у 3 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін.; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ: Академперіодика, 2019. Т. 3: М–Я. С. 905-911.

76. Шульга Д. Інтеграційна динаміка виконання Угоди про асоціацію: висновки та рекомендації. *Інтеграція у рамках асоціації: динаміка виконання Угоди між Україною і ЄС*. Київ, 2019. С. 4-11.

77. Яворська І., Микієвич М. Суд Європейського Союзу: правовий статус та

особливості реалізації правотворчої функції: моногр. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2017. 248 с.

78. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз: моногр. Харків: Право, 2013. 760 с.

79. Administrative agreement with the Council of Europe regarding the use of the European emblem by third parties (2012/C 271/04). *Official Journal of the European Union*. Volume 55. 8 September 2012. P. 5.

80. Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. *Official Journal of the European Union*. L 161. Volume 57. 29 May 2014.

URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0529\(01\)&qid=1580481775906&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0529(01)&qid=1580481775906&from=EN)

81. Bartels Lorand. The EU's Human Rights Obligations in Relation to Policies with Extraterritorial Effects. *The European Journal of International Law*. 2014. Volume 25. No. 4. P. 1071-1091. URL: <http://www.ejil.org/pdfs/25/4/2546.pdf>.

82. Behrens Peter. The extraterritorial reach of EU competition law revisited – The «effects doctrine» before the ECJ. *Discussion Paper*. 2016. No 3. P. 3-15. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/148068/1/87238506X.pdf>.

83. Berkes Antal. The extraterritorial human rights obligations of the EU in its external trade and investment policies. *Europe and the World: A law review*. 2018. Volume 2. Issue 1. P. 1-21. URL: <https://bura.brunel.ac.uk/bitstream/2438/19661/1/FullText.pdf>.

84. Blanke H.-J. Establishment and Functioning of the Union. *The Treaty on European Union (TEU). A Commentary* / Blanke H.-J., Mangiameli S. (ed). Springer-Verlag, 2013. P. 45-107.

85. Bobek M. The Effects of EU Law in the National Legal Systems. *European Union Law*. Oxford University Press. 2023. 4th ed. P. 151-191.

86. Cannizzaro Enzo. The EU's Human Rights Obligations in Relation to Policies with Extraterritorial Effects: A Reply to Lorand Bartels. *The European Journal of International Law*. 2014. Volume 25. No. 4. P. 1093-1099. URL: <https://translate.google.com/translate?hl=ru&sl=am&tl=ru&u=https%3A%2F%2Facademic.oup.com%2Fejil%2Farticle%2F25%2F4%2F1093%2F385593&anno=2&prev=search>.

87. Case 106/77, Simmenthal [1978] ECR 629. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61977CJ0106>.

88. Case 14/68, Walt v. Wilhelm [1969] ECR 1. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/IT/TXT/?uri=CELEX:61968CJ0014>.

89. Case 214/94, Ingrid Boukhalfa v. Bundesrepublik Deutschland (Judgment of the ECJ of 30 April 1996), [1996] ECR I-02253. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61994J0214:EN:HTML>

90. Case 237/83, SARL Prodest v. Caisse Primaire d'Assurance Maladie de Paris (ECJ 12 July 1984), [1984] ECR 03153. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61983CJ0237>.

91. Case 26/62, Van Gend en Loos [1963] ECR 1. URL: <http://eur->

lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61962CJ0026.

92. Case 22/70, Commission v. Council [1971] ECR 00263. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61970CJ0022&from=FI>.

93. Case 260/89, Elliniki Radiophonia Tileorassi (Judgment of the ECJ of 18 June 1991), [1991] ECR I-2925. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=ecli%3AECLI%3AEU%3AC%3A1991%3A254>.

94. Case 36/75, Rutili [1975] ECR-1219. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61975CJ0036>.

95. Case 374/87, Orkem v. Commission of the European Communities [1989] ECR-03283. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=CELEX:61987CJ0374>.

96. Case 48/69, Imperial Chemical Industries Ltd. v. Commission of the European Communities (Judgment of the ECJ of 14 July 1972), [1972] ECR 619. URL: http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&numdoc=61969J0048&lg=en.

97. Case 6/64, Costa v. ENEL [1964] ECR 585. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61964CJ0006>.

98. Case 6/72, Europemballage Corporation and Continental Can Company Inc. v. Commission of the European Communities (Judgment of the ECJ of 21 February 1973), [1973] ECR 215. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61972CJ0006>.

99. Case 9/88, Mário Lopes da Veiga v. Staatssecretaris van Justitie (ECJ 27 September 1989), [1989] ECR 02989. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1484604389892&uri=CELEX:61988CJ0009>.

100. Case C-115/17, Administration des douanes et droits indirects and Etablissement national des produits de l'agriculture et de la mer (FranceAgriMer) v. Hubert Clergeau and Others (Judgment of the Court (Fifth Chamber) of 7 August 2018). ECLI:EU:C:2018:651. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62017CJ0115&qid=1603808315575>.

101. Case C-12/17, Ministerul Justiției and Tribunalul Botoșani v. Maria Dicu (Judgment of the Court (Grand Chamber) of 4 October 2018). ECLI:EU:C:2018:799. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62017CJ0012&qid=1603811597946>.

102. Case C-150/17 P, European Union v. Kendrion NV (Judgment of the Court (First Chamber) of 13 December 2018). ECLI:EU:C:2018:1014. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62017CJ0150&qid=1603813233161>.

103. Case C-151/17, Swedish Match AB v. Secretary of State for Health (Judgment of the Court (First Chamber) of 22 November 2018). ECLI:EU:C:2018:938. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62017CJ0151&qid=1603811918719>.

104. Case C-175/17, X v. Belastingdienst/Toeslagen (Judgment of the Court (Fourth Chamber) of 26 September 2018). ECLI:EU:C:2018:776. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62017CJ0175&qid=1603811918719>.

lex.europa.eu/legal-

content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62017CJ0175&qid=1603805262765.

105. Case C-176/17, Profi Credit Polska S.A. w Bielsku Białej v. Mariusz Wawrzosek (Judgment of the Court (Second Chamber) of 13 September 2018). ECLI:EU:C:2018:711. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62017CJ0176&qid=1603806705357>.

106. Case C-180/17, X and Y v. Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie (Judgment of the Court (Fourth Chamber) of 26 September 2018). ECLI:EU:C:2018:775. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62017CJ0180&qid=1603805471862>.

107. Case C-181/16, Sadikou Gnandi v. État belge (Judgment of the Court (Grand Chamber) of 19 June 2018). ECLI:EU:C:2018:465. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62016CJ0181&qid=1603805856402>.

108. Case C-183/19 P, Fruits de Ponent v. Commission. Appeal brought on 22 February 2019 by Fruits de Ponent, S.C.C.L. against the judgment of the General Court (Third Chamber) delivered on 13 December 2018 in Case T-290/16. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=CELEX:62019CN0183>.

109. Case C-216/18 PPU, LM. (Judgment of the Court (Grand Chamber) of 25 July 2018). ECLI:EU:C:2018:586. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62018CJ0216&qid=1603803106267>.

110. Case C-230/17, Erdem Deha Altiner, Isabel Hanna Ravn v. Udlændingestyrelsen (Judgment of the Court (Third Chamber) of 27 June 2018). ECLI:EU:C:2018:497. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62017CJ0230&qid=1603799556531>.

111. Case C-234/17, XC and Others v. Generalprokuratur (Judgment of the Court (Grand Chamber) of 24 October 2018). ECLI:EU:C:2018:853. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62017CJ0234&qid=1603812109645>.

112. Case C-244/16 P, Industrias Químicas del Vallés, SA v. European Commission. (Judgment of the Court (Grand Chamber) of 13 March 2018). ECLI:EU:C:2018:177. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62016CJ0244&qid=1603813097535>.

113. Case C-263/16 P, Schenker Ltd v. European Commission (Judgment of the Court (Sixth Chamber) of 1 February 2018). ECLI:EU:C:2018:58. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62016CJ0263&qid=1603813032956>.

114. Case C-264/16 P, Deutsche Bahn AG and Others v. European Commission (Judgment of the Court (Sixth Chamber) of 1 February 2018). ECLI:EU:C:2018:60. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62016CJ0264&qid=1603812961350>.

115. Case C-268/17, AY (Judgment of the Court (Fifth Chamber) of 25 July 2018). ECLI:EU:C:2018:602. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62017CJ0268&qid=1603808851882>.

116. Case C-310/18 PPU, Criminal proceedings against Emil Milev (Judgment of the Court (First Chamber) of 19 September 2018). ECLI:EU:C:2018:732. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62018CJ0310&qid=1603808226630>.

117. Case C-326/16 P, LL v. European Parliament (Judgment of the Court (Fifth Chamber) of 21 February 2018). ECLI:EU:C:2018:83. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62016CJ0326&qid=1603812733967>.

118. Case C-34/17, Eamonn Donnellan v. The Revenue Commissioners (Judgment of the Court (Second Chamber) of 26 April 2018). ECLI:EU:C:2018:282. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62017CJ0034&qid=1603812533155>.

119. Case C-360/16, Bundesrepublik Deutschland v. Aziz Hasan (Judgment of the Court (Third Chamber) of 25 January 2018). ECLI:EU:C:2018:35. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62016CJ0360&qid=1603805756362>.

120. Case C-366/10 Air Transport Association of America and Others v. Secretary of State for Energy and Climate Change (Judgment of the Court of 21 December 2011), [2011] ECR 2011-00000. URL: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=117193&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=106658>.

121. Case C-384/16 P, European Union Copper Task Force v. European Commission (Judgment of the Court (Grand Chamber) of 13 March 2018). ECLI:EU:C:2018:176. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62016CJ0384&qid=1603813164867>.

122. Case C-390/16, Criminal proceedings against Dániel Bertold Lada (Judgment of the Court (Second Chamber) of 5 July 2018). ECLI:EU:C:2018:532. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62016CJ0390&qid=1603812188367>.

123. Case C-413/14 P, Intel Corporation Inc. v. European Commission (Judgment of the Court (Grand Chamber) of 6 September 2017 [Text rectified by orders of 19 September and 24 October 2017]). ECLI:EU:C:2017:632. URL: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=C1072FDD4C1F6DEEF6ED0356BE445505?text=&docid=194082&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=353468>.

124. Case C-104/16 P, Council of the European Union v. Front populaire pour la libération de la saguia-et-hamra et du rio de oro (Front Polisario) (Judgment of the Court (Grand Chamber) of 21 December 2016). ECLI:EU:C:2016:973. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62016CJ0104_SUM.

125. Case C-422/18 PPU, FR v. Ministero dell'interno – Commissione Territoriale per il riconoscimento della Protezione Internazionale presso la Prefettura U.T.G. di Milano (Order of the Court (First Chamber) of 27 September 2018). ECLI:EU:C:2018:784. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62018CO0422&qid=1603805641564>.

126. Case C-426/16, Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen, VZW and Others v. Vlaams Gewest (Judgment of the Court (Grand Chamber) of 29 May 2018). ECLI:EU:C:2018:335. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62016CJ0426&qid=1603812018290>.

127. Case C-472/16, Jorge Luís Colino Sigüenza v. Ayuntamiento de Valladolid and Others (Judgment of the Court (Fifth Chamber) of 7 August 2018). ECLI:EU:C:2018:646. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62016CJ0472&qid=1603812456510>.

128. Case C-524/15, Criminal proceedings against Luca Menci (Judgment of the Court (Grand Chamber) of 20 March 2018). ECLI:EU:C:2018:197. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62015CJ0524&qid=1603808453637>.

129. Case C-530/17 P, Mykola Yanovych Azarov v. Council of the European Union (Judgment of the Court (Fourth Chamber) of 19 December 2018). ECLI:EU:C:2018:1031. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62017CJ0530&qid=1603807006290>.

130. Case C-537/16, Garlsson Real Estate SA and Others v. Commissione Nazionale per le Società e la Borsa (Consob) (Judgment of the Court (Grand Chamber) of 20 March 2018). ECLI:EU:C:2018:193. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62016CJ0537&qid=1603808548129>.

131. Case C-557/16, Proceedings brought by Astellas Pharma GmbH (Judgment of the Court (Second Chamber) of 14 March 2018). ECLI:EU:C:2018:181. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62016CJ0557&qid=1603812377373>.

132. Case C-57/16 P, Client Earth v. Commission (Judgment of the Court (Grand Chamber) of 4 September 2018). ECLI:EU:C:2018:660. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62016CN0057&qid=1603798555771>.

133. Case C-585/16, Serin Alheto v. Zamestnik-predsdatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite (Judgment of the Court (Grand Chamber) of 25 July 2018). ECLI:EU:C:2018:584. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62016CJ0585&qid=1603803459495>.

134. Case C-600/16 P, National Iranian Tanker Company v. Council of the European Union (Judgment of the Court (Fourth Chamber) of 29 November 2018). ECLI:EU:C:2018:966. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62016CJ0600&qid=1603812902233>.

135. Case C-61/94, Commission of the European Communities v. Federal Republic of Germany (ECJ 10 September 1996), [1994] ECR I-03989. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61994CJ0061&print=true>.

136. Case C-612/15, Criminal proceedings against Nikolay Kolev and Others (Judgment of the Court (Grand Chamber) of 5 June 2018). ECLI:EU:C:2018:392. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal->

content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62015CJ0612&qid=1603808147242.

137. Case C-632/17, Powszechna Kasa Oszczędności (PKO) Bank Polski S.A. w Warszawie v. Jacek Michalski (Order of the Court (Seventh Chamber) of 28 November 2018). ECLI:EU:C:2018:963. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62017CO0632&qid=1603806805076>.

138. Case C-64/16, Associação Sindical dos Juízes Portugueses v. Tribunal de Contas. (Judgment of the Court (Grand Chamber) of 27 February 2018). ECLI:EU:C:2018:117. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62016CJ0064&qid=1603800129687>.

139. Case C-785/18, GAEC Jeanningros v. Institut national de l'origine et de la qualité (INAO) and Others (Judgment of the Court (Fourth Chamber) of 29 January 2020). ECLI:EU:C:2020:46. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62018CJ0785&qid=1617360290789>.

140. Case C-492/18 PPU, Request for a preliminary ruling from the Rechtbank Amsterdam (Judgment of the Court (First Chamber) 12 February 2019). ECLI:EU:C:2019:108. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62018CJ0492&qid=1617359529201>.

141. Case C-647/16, Adil Hassan v. Préfet du Pas-de-Calais (Judgment of the Court (Second Chamber) of 31 May 2018). ECLI:EU:C:2018:368. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62016CJ0647&qid=1603813321183>.

142. Case C-652/16, Nigyar Rauf Kaza Ahmedbekova and Rauf Emin Ogla Ahmedbekov v. Zamestnik-predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite. Request for a preliminary ruling from the Administrativen sad Sofia-grad (Judgment of the Court (Second Chamber) of 4 October 2018). ECLI:EU:C:2018:801. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62016CJ0652&qid=1603811750356>.

143. Case C-662/17, E. G. v. Republic of Slovenia (Judgment of the Court (Seventh Chamber) of 18 October 2018). ECLI:EU:C:2018:847. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62017CJ0662&qid=1603812841122>.

144. Case C-673/16, Relu Adrian Coman and Others v. Inspectoratul General pentru Imigrări and Ministerul Afacerilor Interne. (Judgment of the Court (Grand Chamber) of 5 June 2018). ECLI:EU:C:2018:385. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62016CA0673&qid=1603799176910>.

145. Case C-684/16, Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften eV v. Tetsuji Shimizu (Judgment of the Court (Grand Chamber) of 6 November 2018). ECLI:EU:C:2018:874. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62016CJ0684&qid=1603809047015>.

146. Case C-7/98, Dieter Krombach v. Andre Bamberski [2000] ECR I-01935. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61998CJ0007>.

147. Case C-89/17, Secretary of State for the Home Department v. Rozanne Banger. (Judgment of the Court (Fourth Chamber) of 12 July 2018). ECLI:EU:C:2018:570. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal->

content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62017CJ0089&qid=1603799966570.

148. Joined Cases C-511/18, C-512/18 and C-520/18, *La Quadrature du Net and Others v. Premier ministre and Others* (Judgment of the Court (Grand Chamber) of 6 October 2020). ECLI:EU:C:2020:791. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62018CJ0511&qid=1617359401072>.

149. Case T-286/09, *Intel Corp. v. European Commission* (Judgment of the General Court of 12 June 2014). URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1484603038618&uri=CELEX:62009TJ0286>.

150. Case T-512/12, *Front populaire pour la libération de la saguia-et-hamra et du rio de oro (Front Polisario) v. Council of the European Union* (Judgment of the General Court (Eighth Chamber) of 10 December 2015). ECLI:EU:T:2015:953. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=ecli:ECLI:EU:T:2015:953>.

151. Case T-540/15, *Emilio De Capitani v. European Parliament* (Judgment of the General Court (Seventh Chamber, Extended Composition) of 22 March 2018). ECLI:EU:T:2018:167. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62015TJ0540&qid=1603798658568>.

152. Case C-104/16 P, *Council of the European Union v. Front populaire pour la libération de la saguia-et-hamra et du rio de oro (Front Polisario)* (Judgment of the Court (Grand Chamber) of 21 December 2016). ECLI:EU:C:2016:973. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62016CJ0104_SUM.

153. Case C-149/96, *Portugal v. Council* (ECJ 23 November 1999), [1999] ECR I-08395. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=ecli:ECLI:EU:C:1999:574>.

154. Case C-377/98, *Kingdom of the Netherlands v. European Parliament and Council of the European Union* (ECJ 9 October 2001), [2001] ECR I-07079. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61998CJ0377>.

155. Case C-403/09 PPU, *Jasna Detiček v Maurizio Sgueglia* [2009] ECR I-12193. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A62009CJ0403>.

156. Charter of Fundamental Rights of the European Union. *Official Journal of the European Union*. C 202/02. Volume 59. 7 June 2016. P. 389-405. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=OJ:C:2016:202:FULL&from=EN>.

157. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. *Official Journal of the European Union*. C 202/01. Volume 59. 7 June 2016. P. 1-388. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=OJ:C:2016:202:FULL&from=EN>.

158. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms as amended by Protocols No. 11 and No. 14. Rome, 04.XI.1950. URL: <https://rm.coe.int/1680063765>.

159. Council Decision of 25 June 2013 increasing the number of Advocates-General of the Court of Justice of the European Union (2013/336/EU). *Official Journal of the European Union*. L 179. Volume 56. 29 June 2013. P. 92. URL : <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:179:FULL:EN:PDF>.

160. Council of the European Union, Document 11855/12, 25 June 2012. The EU Strategic Framework on Human Rights and Democracy. The EU Action Plan on Human

Rights and Democracy. 29 p. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11855-2012-INIT/en/pdf>.

161. Declaration on European Identity. *Bulletin of the European Communities*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. 1973. № 12. P. 118-122. URL: https://www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/02798dc9-9c69-4b7d-b2c9-f03a8db7da32/publishable_en.pdf.

162. Denysov V., Falalieieva L. The construction of European identity in the paradigm of anthropocentrism and its Constitutionalization. *European Studies – The Review of European Law, Economics and Politics*. 2020. Volume 7. Wolters Kluwer. P. 88-107.

163. Dover R., Frosini J. The Extraterritorial Effects of Legislation and Policies in the EU and US. Brussels: European Parliament, 2012. 46 p.

164. Draft Agreement of the Accession of the European Union to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Council of Europe, CDDH (2011) 009. URL: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/cddhue/CDDH-UE_MeetingReports/CDDH_2011_009_en.pdf.

165. Eckes Christina. The Autonomy of the EU Legal Order: The Case of the Energy Charter Treaty. Amsterdam Law School Research Paper. 2023. No 10. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4362209

166. Eder Klaus. A Theory of Collective Identity Making Sense of the Debate on a `European identity`. *European Journal of Social Theory*. 2009. Volume 12. Issue 4. P. 427-447.

167. Eliantonio Mariolina. Access to Justice in Composite Procedures for the Implementation of EU Law: The Story so Far. February 28, 2023. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4373333

168. Enhancing the accession process – A credible EU perspective for the Western Balkans. European Commission. Brussels. 05.02.2020. COM (2020) 57 final. URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/enlargement-methodology_en.pdf.

169. EU Enlargement Strategy 2015. URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2015/20151110_strategy_paper_en.pdf.

170. Falalieieva L. Development of Law Enforcement Practice of the Court of Justice of the European Union in the Sphere of Human Rights Protection. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. No. 3. Volume 2. P. 249-255.

171. Falalieieva L. H. Judicial practice of European Union law interpretation as a factor of European integration. *International scientific and practical conference «Legal practice in EU countries and Ukraine at the modern stage»*: Conference proceedings, January 25-26, 2019: Faculty of Juridical Sciences, Vasile Goldis Western University of Arad, Romania. Arad: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019. P. 643-646.

172. Falalieieva L. H. The role of the Court of Justice of the European Union in autonomization of the EU legal order. *Challenges and prospects for the development of legal systems in Ukraine and EU countries: comparative analysis*: Collective monograph. Wloclawek, Poland (Cuiavian University in Wloclawek). Riga: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019. Volume 2. P. 217-233.

173. Falalieieva L. Modern Approaches to the Extraterritorial Application of the EU Law. *European Studies – The Review of European Law, Economics and Politics*. 2014. Volume 1. Wolters Kluwer. P. 103-110.
174. Falalieieva L. Legal Aspects of the European Neighbourhood Policy in the EU's New Approaches. *From Eastern Partnership to the Association: A Legal and Political Analysis*: Collective monograph / ed. by Naděžda Šišková. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2014. P. 59-79.
175. Featherstone Kevin, Kazamias George. *Europeanization and the Southern Periphery*. London: Routledge, 2014. 304 p.
176. Gammage Clair. A critique of the extraterritorial obligations of the EU in relation to human rights clauses and social norms in EU free trade agreements. *Europe and the World: A law review*. 2018. Volume 2. Issue 1. P. 1-20. URL: <https://www.scienceopen.com/document/read?vid=eb01108a-0187-4216-a45c-5fea4601d4d6>.
177. Greer S., Gerards J., Slove R. *Human Rights in the Council of Europe and the European Union: Achievements, Trends and Challenges*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. 560 p.
178. Grinc Jan. The Future of National Parliaments in the EU Institutional System. *The European Union – What is Next? A Legal Analysis and the Political Visions on the Future of the Union*: Collective monograph / ed. by Naděžda Šišková. Köln: Wolters Kluwer Deutschland, 2018. P. 81-97.
179. Hummelbrunner Sandra. Beyond Extraterritoriality: Towards an EU Obligation to Ensure Human Rights Abroad? Reflections in Light of the *Front Polisario Saga*. *CLEER Papers*. 2019. No. 2. 50 p. URL: https://www.asser.nl/media/679407/cleer_19-02_web.pdf.
180. Joined cases C-331/16 and C-366/16, K. v. Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie and C-366/16, H.F. v. Belgische Staat (Judgment of the Court (Grand Chamber) of 2 May 2018). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62016CA0331&qid=1603799358396>.
181. Joined cases C-596/16 and C-597/16, Enzo Di Puma v. Commissione Nazionale per le Società e la Borsa (Consob) and Commissione Nazionale per le Società e la Borsa (Consob) v. Antonio Zecca (Judgment of the Court (Grand Chamber) of 20 March 2018). ECLI:EU:C:2018:192. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62016CJ0596&qid=1603808770145>.
182. Joined cases C-402/05 P and C-415/05 P, Kadi and Al Barakaat International Foundation v. Council and Commission [2008] ECR I-06351. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL/?uri=CELEX:62005CJ0402>.
183. Kaczorowska A. *European Union Law*. 3rd ed. London: Routledge, 2013. 969 p.
184. Krommendijk Jasper. EU Accession to the ECHR: Completing the Complete System of EU Remedies? (April 14, 2023). Available at SSRN. URL: <https://ssrn.com/abstract=4418811> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4418811>
185. Lenaerts K. *EU Procedural Law* / K. Lenaerts, I. Maselis, K. Gutman / ed. by J. T. Nowak. Oxford: Oxford University Press, 2014. 1056 p.

186. Loo G. The EU – Ukraine Association Agreement and Deep and Comprehensive Free Trade Area: A New Legal Instrument for EU Integration without Membership / ed. by Guillaume Van der Loo. Leiden, Boston: Brill Nijhoff, 2016. 434 p. URL: <https://books.google.com.ua/books?hl=ru&lr=&id=YixzCwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR3&dq=Van+der+Loo,+G.+#v=onepage&q=Van%20der%20Loo%2C%20G.&f=false>.

187. Monar Jörg. The Area of Freedom, Security and Justice as a Constitutional Objective: Is the EU Delivering? *The European Union – What is Next? A Legal Analysis and the Political Visions on the Future of the Union*: Collective monograph / ed. by Naděžda Šišková. Köln: Wolters Kluwer Deutschland, 2018. P. 193-207.

188. Muraviov Victor. European Integration and Europeanization of the National Legislation of the Associated Countries (the Example of Ukraine). *The European Union – What is Next? A Legal Analysis and the Political Visions on the Future of the Union*: Collective monograph / ed. by Naděžda Šišková. Köln: Wolters Kluwer Deutschland, 2018. P. 244-259.

189. Nauwelaerts Wim. The Extra-Territorial Reach of EU Data Protection Law. July 2019. 2 p. URL: <https://www.sidley.com/-/media/publications/the-extraterritorial-reach-of-eu-data-protection-law.pdf?la=en>.

190. Opinion 2/13 of the Court of 18 December 2014. URL: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text&docid=160882&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir&occ=first&part=1&cid=160518>.

191. Petr Michal. The Future of the Economic and Monetary Union. *The European Union – What is Next? A Legal Analysis and the Political Visions on the Future of the Union*: Collective monograph / ed. by Naděžda Šišková. Köln: Wolters Kluwer Deutschland, 2018. P. 177-190.

192. Petrlik David. Intergovernmentalism as a Response to EU Challenges: Threat or Solution? *The European Union – What is Next? A Legal Analysis and the Political Visions on the Future of the Union*: Collective monograph / ed. by Naděžda Šišková. Köln: Wolters Kluwer Deutschland, 2018. P. 98-107.

193. Petrov Roman. EU Association Agreements with Ukraine, Moldova and Georgia: New Instruments of Integration without Membership. *European Studies – The Review of European Law, Economics and Politics*. 2015. Volume 2. P. 29-38.

194. Regulation (EU, Euratom) 2016/1192 of the European Parliament and of the Council of 6 July 2016 on the transfer to the General Court of jurisdiction at first instance in disputes between the European Union and its servants. *Official Journal of the European Union*. L 200. 26 July 2016. P. 137-139. URL : <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/1192/oj>.

195. Regulation (EU, Euratom) 2015/2422 of the European Parliament and of the Council of 16 December 2015 amending Protocol № 3 on the Statute of the Court of Justice of the European Union. *Official Journal of the European Union*. L 341. 24 December 2015. P. 14-17. URL: <http://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2015/2422/oj>.

196. Ryngaert Cedric. EU Trade Agreements and Human Rights: From Extraterritorial to Territorial Obligations. *International Community Law Review*. 2018. Volume 20. Issue 3-4. P. 374-393. URL:

https://www.researchgate.net/publication/326335056_EU_Trade_Agreements_and_Human_Rights_From_Extraterritorial_to_Territorial_Obligations/fulltext/5bb7a22e92851c7fde2f1d7d/EU-Trade-Agreements-and-Human-Rights-From-Extraterritorial-to-Territorial-Obligations.pdf.

197. Scalise Gemma. European identity construction in the public sphere: a case study on the narratives of Europe. *International Journal of Cross-Cultural Studies and Environmental Communication*. 2013. Volume 2. Issue 2. P. 51-62.

198. Staab A. The European Union Explained: institutions, actors, global impact. 2nd ed. Bloomington: Indiana University Press, 2011. 412 p.

199. Šišková Naděžda. New Challenges for the EU in the Field of Human Rights (Focusing on the Mechanism of the Charter). *European Studies – The Review of European Law, Economics and Politics*. 2014. Volume 1. P. 12-21.

200. Šišková Naděžda. European Union's Legal Instruments to Strengthen the Rule of Law, their Actual Reflections and Future Prospects. *The European Union – What is Next? A Legal Analysis and the Political Visions on the Future of the Union: Collective monograph / ed. by Naděžda Šišková*. Köln: Wolters Kluwer Deutschland, 2018. P. 136-162.

201. Šišková Naděžda. The EU – Ukraine Association Agreement as an Instrument of a New Generation of so called «tailored» Association Agreements: the Comparative View. *From Eastern Partnership to the Association: A Legal and Political Analysis: Collective monograph / ed. by Naděžda Šišková*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2014. P. 106-134.

202. Strilets Bohdan. Legal Regulation of Investment Activity between Ukraine and European Union. *Evropský politický a právní diskurz*. 2018. Volume 5. Issue 4. P. 54–59.

203. Szepelak Katarzyna. Judicial Extraterritorial Application of the EU Charter of Fundamental Rights and EU Trade Relations – Where Do We Stand Today? *EU Trade Agreements and the Duty to Respect Human Rights Abroad / Eva Kassoti and Ramses A. Wessel (eds.)*. *CLEER Papers*. 2020. No. 1. P. 37-60. URL: https://www.asser.nl/media/679745/cleer020-01_web_final.pdf.

204. The Protocol (№ 8) of the Treaty on European Union on the Accession of the Union to the European Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. *Official Journal of the European Union*. 26 October 2012. Volume 55. P. 373.

205. Treaty of Lisbon and the Future of European Law and Policy / ed. by M. Trybus, L. Rubini. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2012. 314 p.

206. von Ungern-Sternberg Antje. Freedom of Speech goes Europe - EU Laws for Online Communication (April 24, 2023). Antje von Ungern-Sternberg (ed.), *Content Moderation in the EU: The Digital Services Act, Trier Studies on Digital Law, Trier 2023 (Forthcoming)*. URL: <https://ssrn.com/abstract=4428155>.

207. Weatherill S. Cases and Materials on EU Law. Oxford, 2012. 326 p.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Європейський Союз – https://europa.eu/european-union/index_en
2. Законодавство України – <https://www.rada.gov.ua/>